

UNITATEA ROMÂNEASCĂ ÎN „SECOLUL FANARIOT”. MIT SAU REALITATE ISTORICĂ?

Claudiu NEAGOE

De-a lungul Evului Mediu românesc și până în secolul al XIX-lea, secolul renașterii și afirmării națiunii române din Principatele Dunărene, Moldova și Țara Românească, ideea de unitate a cunoscut diverse forme: a fost vehiculat mai întâi conceptul de „*unitate politico-militară*”, în condițiile amenințării otomane din secolele XIV-XV¹, apoi s-au derulat episoadele de „*unitate dinastică*” în secolele XVI-XVII², iar în foarte puține cazuri a fost vorba și de o „*unitate etnică*”³ sau de o

---

¹ În acest sens, facem referire doar la câteva lucrări de referință: Nicolae Iorga, *Dezvoltarea unității politice a românilor*, București, 1915; Ioan Lupaș, *Istoria unirii românilor*, București, 1937; *Studii privind Unirea Principatelor*, București, 1960; *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, coord.: Dumitru Berciu, București, 1968; Ștefan Andreescu, *Restitutio Daciae*, vol. I, *Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1526-1593*, București, 1980; Nicolae Stoicescu, *Unitatea românească în Evul Mediu*, București, 1983; Ștefan Ștefănescu, *Conștiința de neam în cultura română premodernă, în Națiunea română. Geneză. Afirmare. Orizont contemporan*, coord.: Șt. Ștefănescu, București, 1984, p. 278-296; Ion Toderașcu, *Unitatea românească medievală*, București, 1988; Șt. Andreescu, *Restitutio Daciae*, vol. II, *Relațiile dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1601-1659*, București, 1989; Adina Berciu-Drăghicescu, Florea Stănculescu, *Temeiurile istorice ale primei uniri a românilor*, București, 1993; Ion Toderașcu, *Permanențe istorice medievale. Factori ai unității românești*, vol. II, Iași, 1994. În istoriografia ultimului deceniu al secolului XX, însă, această unitate, având la bază „alianțe politico-militare”, a fost considerată destul de fragilă și adeseori nefuncțională, vezi Ovidiu Cristea, *Frontul românesc antiotoman în secolele XIV-XV: realitate sau mit istoriografic?*, în *Miturile comunismului românesc*, coord.: Lucian Boia, București, 1995, p. 166-171; L. Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, 1997, p. 155-161.

² Claudiu Neagoe, „*Uniuni dinastice*” și proiecte matrimoniale între Țările Române în a doua jumătate a veacului al XVI-lea, în „*Argessis. Studii și comunicări - seria istorie*”, XI, 2002, p. 195-202.

³ Istoricul L. Boia consideră, pe bună dreptate, că „unitatea etnică a românilor, sau cel puțin înrădăcirea și originea lor comună este afirmată cât se poate de clar începând cu Grigore Ureche” (L. Boia, *op. cit.*, p. 145). De remarcat, însă, că primul caz documentat de afirmare a unității de neam și limbă a moldovenilor și muntenilor s-a înregistrat la 1507, când a avut loc conflictul dintre Bogdan al III-lea cel Orb, domnul Moldovei, și Radu cel Mare, domnul Țării Românești (Cl. Neagoe, *Ideea de unitate la români* (I), în „*Gazeta de Muscel*”, V, nr. 172, 1998, p. 6); un alt exemplu îl constituie acea scrisoare din 1599, a boierilor munteni din partida filo-polonă (vezi N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ediție îngrijită de Ruxandra Mihăilă, București, 1999, doc. XXVIII, p. 41-43), la care se adaugă declarațiile succinte ale lui Mihai Viteazul (I. Toderașcu, *op. cit.*, p. 177).

„unitate politică”⁴.

Odată cu instaurarea regimului fanariot (1711/1716), Țările Române au fost complet integrate în sistemul otoman⁵. Domnii, numiți la început din sânul familiilor românești grecizate⁶, iar spre sfârșitul secolului al XVIII numai din rândul celor grecești din Fanar⁷, au ajuns, supuși atotputerniciei sultanului, mai mult niște „pașale”⁸. Dar, dacă în plan extern domnii fanarioți aveau statutul unor înalți funcționari otomani⁹, pe plan intern puterea lor a rămas, dacă nu absolută¹⁰, în mod evident autoritară¹¹. Atâta vreme cât se arătau supuși fideli ai Înaltei Porți și plăteau tributul convenit la timp, domnii Moldovei și Țării Românești puteau dispune în mod despotice de destinul supușilor lor¹². În plus, ei rămăneau „singurii conducători laici creștini din sfera vechii lumi bizantine și s-au considerat mereu, într-o anumită măsură, moștenitori ai basileilor bizantini”¹³, cu atât mai mult cu cât legitimarea puterii lor se făcea de la Constantinopol¹⁴. În ciuda noii situații instaurate după 1711/1716, s-a considerat că acea conștiință a individualității statale românești s-a prezervat în plan intern¹⁵. Chiar dacă s-au arătat a fi devotați sultanului, de voința căruia depindea rămânerea lor pe tron, domnii fanarioți au

⁴ Dacă nu din vremea lui Ștefan cel Mare (vezi A. Berciu-Drăghicescu, Fl. Stănculescu, *op. cit.*, p. 125-126), în mod cert odată cu domnia lui Petru Rareș (cf. Ștefan-Sorin Gorovei, *Petru Rareș și idealul dacic*, în *Petru Rareș*, coord.: Leon Șimanschi, București, 1978, p. 121-124) și continuând cu domniile din a doua jumătate a veacului al XVI-lea (Șt. Andreescu, *Legături politice între Țara Românească și Moldova, 1574-1593*, în „Revista de istorie”, nr. 7, 1979, p. 1253-1255), în special cu cea a lui Mihai Viteazul, cf. Șt. Ștefănescu, *Michel le Brave „Restitutor Daciae”*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, VII, nr. 6, 1968, p. 799-913).

⁵ Andrei Pippidi, *Phanar, Phanariotes, phanariotisme*, în „Revue des études Sud-Est européennes”, XIII, nr. 2, 1975, p. 213-239; Șt. Ștefănescu, *Istoria românilor în secolul al XVIII-lea. Între tradiție și modernitate*, București, 1999, p. 20 și, mai recent, *Istoria românilor*, vol. VI, *România între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, coord.: Paul Cernovodeanu și Nicolae Edroiu, București, 2002, p. 30-39.

⁶ Vezi relațiile unor călători străini, precum Giovanni Bartolomeo Frontali, la 1763, (*Călători străini despre Țările Române*, vol. IX, vol. îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu, București, 1997, p. 355) sau Charles-Claude de Peyssonnel, la 1768-1770 (*Ibidem*, p. 407).

⁷ La 1819 domniile celor două principate aveau să fie monopolizate de un adevărat „cartel” fanariot, format din cele două ramuri ale familiei Șuțu și familiile Callimachi și Moruzi, vezi Andrei Oțetea, *Un cartel fanariot pentru exploatarea Țărilor Române*, în „Revista de istorie”, XII, nr. 3, 1959, p. 111-121; vezi și *Memoriile principelui Nicolae Șuțu, mare logofăt al Moldovei, 1798-1871*, traducere de Georgeta Penelea-Filitti, București, 1997, p. 65.

⁸ *Călători străini*, vol. IX, p. 407.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Matei D. Vlad, *Istoria medie a României (1711-1821)*, partea I-a, București, 1979, p. 11.

¹¹ Daniel Barbu, *Bizanț contra Bizanț. Explorări în cultura politică românească*, București, 2001, p. 43.

¹² Vezi relatarea lui Jean Claude Flachet, din 1740, în *Călători străini*, vol. IX, p. 255.

¹³ Radu Păun, *Încoronarea în Țara Românească și Moldova în secolul al XVIII-lea. Principii, atitudini, simboluri*, în „Revista Istorică”, s. n., V, nr. 7-8, 1994, p. 743.

¹⁴ N. Iorga, *Bizanț după Bizanț*, București, 1972, p. 11; a fost vorba, mai degrabă, de o numire decât de o consacrare sau confirmare a lor, ca în secolele anterioare, cf. R. Păun, *op. cit.*, p. 744.

¹⁵ I. Toderașcu, *Unitatea românească*, p. 211.

căutat, pe cât posibil, să gestioneze o politică proprie¹⁶ și să întrețină legături strânse cu Occidentul, chiar dacă mai mult în plan cultural decât în plan politic¹⁷.

Sub influența ideilor apusene¹⁸, Constantin Mavrocordat, unul dintre cei mai de seamă domni fanarioți, a inițiat în răstimpul 1739-1749, printr-o serie de „reforme” aplicate în Țara Românească și Moldova¹⁹, un prim pas în realizarea „unității administrative, fiscale și sociale” a cele două principate. Aceste „reforme” au fost completate prin deciziile adoptate, pentru Moldova și Țara Românească, în perioada administrațiilor rusești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și de la începutul secolului al XIX-lea: cea a generalului Rumianțev (1769-1774)²⁰ și cea a generalului Miloradovici (1806-1812)²¹, urmate apoi de acele măsuri de natură juridică, adoptate de către fanarioți în răstimpul 1780-1820²².

„Unitatea politică” românească s-a manifestat destul de timid, la nivelul ideologiei politice fanariote²³, numai sporadic în literatura epocii, și aici îndeosebi datorită influenței ideilor iluministe europene²⁴, însă destul de frecvent în mărturiile epigrafice²⁵ și în reprezentările heraldice²⁶. Expresia cea mai elocventă a

¹⁶ Vezi Emanuela Popescu-Mihuț, *Ideologie politică și propagandă în actele cancelariilor domnești din Țările Române (1775-1821)*, în *Sud-Estul European în vremea Revoluției Franceze. Stări de spirit, reacții, confluente*, coord.: Alexandru Duțu, București, 1994, p. 73-91.

¹⁷ A. Pippidi, *Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI-XVIII*, București, 1983, p. 236.

¹⁸ Al. Duțu, *Histoire de la pensée et des mentalités politiques européennes*, București, 1997, p. 181.

¹⁹ *Istoria românilor*, vol. VI, p. 502-509.

²⁰ Aceste măsuri vizau, în primul rând, îmbunătățirea și stabilitatea administrației de stat (cf. Alexandru Vianu, *Considerații asupra caracterului activității administrației ruse în Țările Române, 1769-1774*, în „Studii și materiale de istorie medie”, I, 1956, p. 235-239), apoi ameliorarea situației economice și sociale (*Ibidem*), precum și înlăturarea abuzurilor și corupției (*Ibidem*, p. 239-241).

²¹ Vezi Zilot Românul (Ștefan Fănuță), *Istoria Țării Românești de la domnia lui Alexandru Vodă Ipsilanti până la sfârșitul domniei lui Ioan Vodă Caragea (1796-1818)*, în Idem, *Opere complete*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii și indici de Marcel-Dumitru Ciucă, București, 1996, p. 83-84.

²² Vezi Mihai T. Oroveanu, *Istoria dreptului românesc și evoluția instituțiilor constituționale*, București, 1992, p. 203-206; despre „reformismul” fanariot, în general, și dorința de modernizare a Principatelor Române, a se vedea N. Iorga, *Le despotisme éclairé dans les Pays Roumains au XVIIIe siècle*, în „Bulletin of the International Committee of Historical Sciences”, IX, nr. 34, partea I-a, 1937, p. 101-105.

²³ Idem, *Textes post-byzantins*, București, 1939, p. 4-5.

²⁴ A se vedea, în acest sens, câteva lucrări esențiale: Dumitru Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945; Al. Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII (1700-1821)*, București, 1968; Idem, *Cărțile de înțelepciune în cultura românească*, București, 1972; Idem, *Sinteză și originalitate în cultura română (1650-1848)*, București, 1972; Vlad Georgescu, *Ideile politice și Iluminismul în Principatele Române, 1750-1840*, București, 1972; Ion Iliescu, *Geneza ideilor estetice în cultura românească (secolele XVI-XIX)*, Timișoara, 1972; Nicolae Isar, *Principatele Române în epoca Luminilor (1770-1830)*, București, 1999.

²⁵ Grigore II Ghica, de pildă, era menționat la 28 noiembrie 1751, în inscripția de pe piatra tombală a soției sale, doamna Eufrosina, cu titlul de „strălucitul voievod al Daciei” (*Inscripțiile medievale ale României. Orașul București*, vol. I, 1395-1800, ediție îngrijită de Alexandru Elian (redactor responsabil), Constantin Bălan, Haralamb Chircă, Olimpia Diaconescu, București, 1965, nr. 258, p. 309), iar pe propria sa piatră de mormânt de la Mănăstirea Sf. Pantelimon, din 26 august 1752, se menționa faptul că acesta domnise peste ambele principate (*Ibidem*, nr. 395, p. 386). În titulatura lui Scarlat Grigore Ghica, de pe piatra sa tombală de la Sf. Spiridon Nou, datată 2 decembrie 1766, se menționează că acesta a domnit în Moldova și Muntenia (*Ibidem*, nr. 406, p. 390); în 1785, Mihail vodă Șutu era amintit, pe o icoană de lemn de la biserica din Popești Leordeni, ca „domn al Daciei” (*Ibidem*, nr. 311, p. 342).

unității politice românești rămân însă acele „proiecte dacice” din anii 1770²⁷, 1771, 1782, 1790 și 1791²⁸, ale căror origini se regăsesc în secolele anterioare. De menționat, însă, și încercarea lui Constantin Vodă Ipsilanti de a instaura propria sa dinastie asupra celor două principate, ce urmau a fi reunite, la 1806-1807, într-un „regat al Daciei” pus sub protecția Rusiei²⁹. Toate aceste proiecte, considerate de I. Toderașcu drept „o posibilitate de realizare a statului unitar”³⁰, au fost de fapt niște formule inițiate de către marile puteri europene în scopul menținerii echilibrului politic în Sud-Estul Europei³¹. În fine, mai putem aminti și cele câteva memorii boierești, lansate începând cu 1772 și adresate marilor puteri³² cu intenția de a obține revizuirea statutului politic internațional al Principatelor Române.

Unitatea politică românească a fost însă în veacul al XVIII-lea destul de fragilă, deoarece boierimea munteană și cea moldoveană s-au arătat a fi, în acea epocă, „neunitară și puțin consecventă în problemele politicii externe, oscilând între turci, ruși și austrieci”³³. Încă de la începutul secolului al XVIII-lea, vechile familii boierești („pământene”), în opoziție cu domniile fanariote („străine”), s-au

²⁶ Vezi Maria Dogaru, *Unitatea românilor în simboluri heraldice*, în „Magazin Istoric”, XVIII, nr. 4, 1984, pl. 3. În lucrarea *Istoria Sfântă (1716)* a lui Alexandru Mavrocordat, publicată la București în limba greacă, pe verso foi de titlu apăreau tipărite, pentru prima oară, stemele reunite ale Moldovei și Țării Românești (cf. Doru Bădără, *Tiparul românesc la sfârșitul secolului al XVII-lea și la începutul secolului al XVIII-lea*, Brăila, 1998, fig. 13; Dan Râpă-Buicliu, *Bibliografia românească veche. Additamenta I (1536-1830)*, Galați, 2000, p. 228-229). Stemele celor două principate mai apar reunite într-un medalion în pisaniile de la Văcărești, din septembrie 1722 (cf. *Inscripțiile medievale ale României. Orașul București*, nr. 487, p. 434) și august 1736 (*Ibidem*, nr. 498, p. 440) și pe piatra de mormânt a lui Nicolae Mavrocordat, din 3 septembrie 1730 (*Ibidem*, nr. 489, p. 436), apoi pe pecetea din 1733 a lui Constantin Mavrocordat (*Istoria românilor*, vol. VI, p. 305, fig. 50), pe pisaniile de la Sf. Pantelimon, ale lui Grigore II Ghica, din 1750 și 1751 (*Inscripțiile medievale ale României. Orașul București*, nr. 392, nr. 393, p. 383-384), pe piatra tomбалă a lui Scarlat Grigore Ghica, din 26 august 1752 (*Ibidem*, nr. 406, p. 390). La exemplele amintite se adaugă și reprezentările iconografice ale celor două steme reunite în *predosloviile* unor cărți tipărite: un *Octoih* (1742) și un *Antologhion* (1755) (I. Toderașcu, *Unitatea românească*, p. 176), *Mineiul pe noiembrie* de la Râmnic (1778) (*Cărți românești vechi. Predoslovii*, antologie de Tudor Nedelcea, Craiova, 1994, p. 109), *Psaltirea* de la Râmnic (1779) (*Ibidem*, p. 130), *Mineiele pe iunie și iulie* de la Râmnic (1780) (*Ibidem*, p. 142, p. 145), un *Apostol* și un *Molitvenic*, ambele din 1794 (I. Toderașcu, *Unitatea românească*, p. 176); cele mai sugestive reprezentări rămân, însă, cele din 1747, de pe două tipărituri apărute concomitent, una la Iași, iar cealaltă la București (vezi M. D. Vlad, *Două decenii pe tronul țărilor române: Grigore II Ghica*, în „Magazin Istoric”, XVIII, nr. 2, 1984, p. 5). De remarcat sunt și monedele din aramă emise la Iași, sub administrația guvernatorului rus, generalul Rumianțev (1769-1774), care aveau pe revers „stemele unite ale Moldovei și Țării Românești” (Al. Vianu, *op. cit.*, p. 243).

²⁷ Leonid Boicu, *Considération portant sur la reconstitution de la Dacie dans les projets européens du XVIIIe siècle*, în „Revue Roumanie d’Histoire”, XX, nr. 4, 1981, p. 695-703.

²⁸ I. Toderașcu, *Unitatea românească*, p. 195.

²⁹ Petre P. Panaitescu, *Corespondența lui Constantin Ipsilanti cu guvernul rusesc, 1806-1810. Pregătirea eteriei și a renașterii politice românești*, București, 1933, p. 9.

³⁰ I. Toderașcu, *Unitatea românească*, p. 195.

³¹ Vezi P. P. Panaitescu, *Problema unificării politice a Țărilor Române în epoca feudală*, în *Studii privind Unirea Principatelor*, p. 84-87.

³² L. Boia, *op. cit.*, p. 146.

³³ Emil Vărtosu, *Despre corpul de voluntari eleni creat la București în 1807*, în „Studii și materiale de istorie medie”, V, 1962, p. 54.

aflat în fruntea celor două „partide” antiotomane și antifanariote, gruparea austrofilă³⁴ și cea rusofilă³⁵. În esență, elita boierească a avut doar câteva obiective comune: înlăturarea domniilor fanariote și restabilirea domniilor pământene³⁶, stabilitatea autorității centrale³⁷, eliminarea concurenței grecești la ocuparea dregătoriilor³⁸ și respectarea de către Înalta Poartă a vechilor „tratate”, „Capitulațiile” invocate în solicitările de sprijin adresate marilor puteri europene³⁹. Totuși, opțiunile politice ale elitei boierești au rămas împărțite: muntenii susțineau „Unirea Principatelor” într-un singur stat, condus de un domn pământean, aflat sub protecția marilor puteri⁴⁰, în vreme ce moldovenii oscilau între o „*republică aristo-democraticească*” (1802)⁴¹ și o „*Valahie Mare*”⁴². Tot ceea ce au obținut boierii români, în urma demersurilor repetate pe lângă reprezentanții marilor puteri, s-a rezumat la reconfirmarea privilegiilor prevăzute în vechile „tratate” cu Imperiul Otoman și anume: limitarea obligațiilor față de Poartă⁴³, favorizarea boierimii pământene la ocuparea dregătoriilor⁴⁴ și stabilitatea domniei pe 7 ani⁴⁵.

Dacă pe plan extern boierimea moldo-munteană s-a arătat „reformistă și dinamică”⁴⁶, pe plan intern ea a fost „statică” și impregnată de „prejudecăți”⁴⁷.

³⁴ Asemenea Goleștilor și Bălenilor (vezi Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, vol. II, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, 1994, p. 317-319) sau a Bălăcenilor (vezi Constantin Bălăceanu-Stolnici, *Bălăcenii și lupta pentru independență*, în „Argessis. Studii și comunicări – seria istorie”, VII, 1995, p. 62-63) în Țara Românească, sau asemeni vornicului Ștefan Ruset, stolnicului Răducanu Racoviță și a slugerului Ștefan Catargiu în Moldova anilor 1736-1739 (*Istoria României*, vol. II, București, 1964, p. 474).

³⁵ Asemeni serdarului Anastasă Lupu, în prima jumătate a veacului al XVIII-lea (vezi Damian P. Bogdan, *Legăturile serdarului Anastasă Lupu cu rușii, 1721-1751*, în „Studii și materiale de istorie medie”, II, 1957, p. 358-359) și asemenea familiei Callimachi, în a doua jumătate a aceluiași secol (*Istoria României*, vol. II, p. 476), în Moldova sau a Cantacuzinilor și Ghiculeștilor în Țara Românească (*Istoria românilor*, vol. VI, p. 517).

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ După cum reiese din „arzul” înaintat Înaltei Porți, în 1793, de către boierii munteni, cf. M. T. Oroveanu, *op. cit.*, p. 188.

³⁸ Vezi Vl. Georgescu, *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines, 1769-1830*, București, 1970.

³⁹ Argumente istorice în afirmarea drepturilor principatelor, plăsmuite de boieri la 1772; cf. N. Iorga, *Genealogia Cantacuzinilor, de Banul Mihai Cantacuzino*, București, 1902, p. 68-69; Constantin Giurescu, *Capitulațiile Moldovei cu Poarta Otomană*, în Idem, *Studii de istorie*, antologie, îngrijire de ediție și introducere de Dinu C. Giurescu, București, 1993, p. 483-484.

⁴⁰ Vl. Georgescu, *Mémoires et projets de réforme*, p. 37-38.

⁴¹ E. Vârtosu, *Napoleon Bonaparte și proiectul unei «Republici aristo-democraticești» în Moldova la 1802*, București, 1947.

⁴² Idem, *Napoleon Bonaparte și dorințele moldovenilor la 1807*, în „Studii. Revistă de istorie”, XVIII, nr. 2, 1965, p. 403-420.

⁴³ M. M. Alexandrescu-Dersca, *Rolul hatîșerîfurilor de privilegiu în limitarea obligațiilor către Poartă, 1774-1802*, în „Studii. Revistă de istorie”, IX, nr. 6, 1958, p. 101-121.

⁴⁴ Vezi Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368-1900). Culegere selectivă de tratate, acorduri, convenții și alte acte cu caracter internațional*, București, 1971, doc. 51, p. 266.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 271.

⁴⁶ Vl. Georgescu, *Mémoires et projets de réforme*, p. XX.

⁴⁷ *Ibidem*.

Coeziunea elitei boierești s-a manifestat doar în ceea ce privește ocuparea marilor dregătorii, solidaritatea sa fiind determinată de frustrarea datorată concurenței cu alogeni *greci*⁴⁸. Totodată, boierimea „pământească” s-a arătat destul de reticentă față de politica de „reformă” de factură socio-politică promovată sau ideată de către unii dintre domnii fanarioți⁴⁹, iar la aceste rețineri se adăuga și „tradiționalismul” unei elite de cărturari care dorea păstrarea structurilor politice existente, a „vechii ordini sociale”⁵⁰. Pe lângă frământările din sânul marii boierimi, se poate remarca, pe temeiul surselor narative și documentare ale vremii, o nemulțumire evidentă a micilor boieri și a proprietarilor liberi, dezavantajați și ei de sistemul politic și social fanariot⁵¹, dar mai ales o slăbiciune a burgheziei în formare, inactivă în plan politic⁵², fapt constatat de altfel în epocă⁵³.

Realitățile politice și sociale ale timpului explicau situația morală deosebit de precară a românilor, care, după cum relatează un cronicar, „*de mulți ani intrând supt jugul birului și al supunerii și nemiapucând arme, cursul anilor și împilarea ce au avut în toată vremea i-au dezbrăcat de mărima inimii, care naște vitejalia și îndrăzneala, și s-au îmbrăcat cu spaima și cu frica* [subl. ns., Cl. N.]”⁵⁴. Pentru cei mai mulți călători străini care au ajuns în spațiul românesc, cauza acestei degradări morale o constituia situația înjositoare la care au fost supuse Principatele Române⁵⁵. Cronicile și poemele epocii confirmă această stare de fapt:

⁴⁸ Dan Berindei, *Domni fanarioți și înalți dregători în Principatele Române, 1711-1821*, în Idem, *România și Europa. Istorie, societate, cultură*, vol. I, *Secolele XVIII-XIX*, București, 1991, p. 9; vezi și Bogdan Murgescu, *Istorie românească - istorie universală (600-1800)*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1999, p. 184-185.

⁴⁹ E. Popescu-Mihuț, *op. cit.*, p. 75; pentru atenuarea conflictelor și pentru a nu mai fi priviți de către boierimea locală ca „străini de țară”, domnii fanarioți au căutat să se „împământenească”, fie prin raportarea la trecut, asumându-și o descendență legitimoare, așa cum a făcut-o, de pildă, Nicolae Mavrocordat în pisană de la biserica mitropolitană din București, ridicată în 1723 (*Inscripțiile medievale ale României. Orașul București*, nr. 237, p. 301), fie prin alianțe matrimoniale sau stabilirea unor legături de rudenie cu vechile familii boierești pământene, cum au făcut, de asemenea, Mavrocordatii (D. Berindei, *op. cit.*, p. 8) sau Callimachii și Ruseteștii (E. Popescu-Mihuț, *op. cit.*, p. 87-88), pentru ca apoi să îngrădească ei înșiși împământenirea altor „străini” prin interdicția de *connubium*, așa cum a făcut-o în 1764 Ștefan vodă Racoviță în Țara Românească (vezi Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, București, 1999, p. 205-206).

⁵⁰ Al. Duțu, „*Până nu vine iarna, primăvară nu se face*”. *Transformări în mentalitățile Sud-Est europene la început de secol XIX*, în *Sud-Estul European în vremea Revoluției Franceze*, p. 18.

⁵¹ Al. Vianu, *Manifestări antifanariote în Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în „*Studii. Revistă de istorie*”, XV, nr. 4, 1962, p. 924-925.

⁵² Paul Cornea, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780-1840*, București, 1972, p. 43.

⁵³ Germaine Lebel, *La France et les Principautés Danubiennes du XVIe siècle à la chute de Napoléon Ier*, Paris, 1955, p. 296-297.

⁵⁴ Zilot Românul, *op. cit.*, p. 28; cunoscând, probabil, aceste relatări Dumitru Drăghicescu aprecia că: „Situația politică și socială înjosită aduce neapărat o scoborâre a caracterului. Tăria sufletului, de atâtea ori înfrântă și încălecată se îndoiește și slăbește cu vremea. Bărbăția de atâtea ori zdruncinată se înconvoaie și se pierde”, cf. D. Drăghicescu, *Din psihologia poporului român*, București, 1995, p. 229; vezi și *Firea românilor*, vol. coordonat de Daniel Barbu, București, 2004.

⁵⁵ Vezi relatările lui Charles-Claude de Peyssonnel (*Călători străini*, vol. IX, p. 407), Sir James Porter (*Ibidem*, p. 491-492), François de Tott (*Ibidem*, p. 605), Henry Grenville (*Ibidem*, p. 652) și Alexandre de Langeron (Gheorghe Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 149-150).

„Săracă Țară Românească,
Cine întâiu să te jelească?
Unde erai minunată
De toată lumea lăudată,
Domnie ca o crăie,
Acum rămăseși pustie!
Boierii cei cinstiți
Prin alte țări răspândiți,
Toți oamenii răsipiți,
Până în pământ sărăciți [...]”⁵⁶.

Mai mult decât atât, în aceleași scrieri ale vremii, era scoasă în evidență lipsa de unitate a românilor:

„În patru părți ale lumii
Prea numiți erau rumânii
Că sunt iscușiți la fire
Dar n-au între ei unire
Și dintre a lor neunire
Va veni țării peire”⁵⁷.

Schimbarea raporturilor de forțe în Sud-Estul Europei⁵⁸, ecoul și influența Revoluției franceze în spațiul românesc⁵⁹ și interesul crescând al marilor puteri europene pentru cele două principate românești⁶⁰ aveau să-i determine pe români să iasă din acest imobilism, din lăncezeala și resemnarea în care se refugiaseră de circa un secol, și aveau să sădească în sufletele lor germenii revoltei de la 1821:

„Rumâni ticăloși și vrednici,
Până când așa nemernici
Să trăiți-și chinuiți?
Nu vă deșteptați odată,
Să cunoașteți că în faptă,
Vai de voi, o să pieriți?
[...] Săriți, săriți, să scăpăm
Ticăloasa noastră țară
Ce aproape e să piară”⁶¹.

⁵⁶ *Istoria Țării Românești de la leat 1769*, în *Începuturile poeziei românești. Antologie*, București, 1996, p. 242.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 243.

⁵⁸ Norman Davies, *Europe: a history*, New York, 1998, p. 643.

⁵⁹ D. Berindei, *Revoluția franceză și resurecția românească*, în *Idem, Românii și Europa*, p. 42-51.

⁶⁰ P. Cernovodeanu, *Societatea feudală românească văzută de călători străini (secolele XV-XVIII)*, București, 1973, p. 112.

⁶¹ *Apud* Ariadna Camariano-Cioran, *Despre poema patriotică antiotomană “Trâmbița românească”*, în „Studii și materiale de istorie medie”, II, 1957, p. 457-458. Vezi relația bibliografică privind paternitatea de autor și datarea imprimării manifestului *Poemul antiotoman „Trâmbița românească”* care tranșează acum definitiv. Avem de-a face cu Peșacov, Gheorghe, *Trâmbița românească*, Râmnic, 1821. Vezi N.A. Ursu, *Manifestul revoluționar (1821), opera poetului oltean Gheorghe Peșacov*, în „Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași, XXXVIII, 2001, p. 67-75.

**THE ROMANIAN UNITY DURING THE PHANARIOT CENTURY. MYTH
OR HISTORICAL REALITY?**

- Abstract -

One of the highly-debated issues of the historiography from the XXth century was the “unity of Romanians” along the centuries. Since the foundation of the Romanian medieval states (XIVth century) until the beginning of the Modern Age (XIXth century), the idea of unity had been expressed in various ways: we can speak, firstly, of a “political and military unity”, prompted by the solidarity before the Ottoman threat during the XIVth and the XVth centuries, then of a “dynastic unity”, during the XVIth and the XVIIth centuries, and of a “political unity”, during the XVIIIth century, and this only considering the Romanian cultural policies, without the influence of the European Illuminist ideas. In fact, this political unity of the Romanians inhabiting the Danubian Principalities during the XVIIIth century and their common claims regarding the restoration of the old “privileges” mentioned in the “treaties” concluded with the Ottomans – internal autonomy, autochthonous prince on the Romanian throne, limitation of the economic demands – led to the cessation of the abuses of the great Ottoman dignitaries. If, in the external politics, our boyars and intellectuals were dynamic and reforming, in internal affairs, they proved to be conservatory and traditionalist.

A series of “memoirs” addressed to the Great European Powers brought the difficult situation of the Romanian countries to the attention of the European public opinion. In this manner, they managed to sensitize the Great Powers of Europe, Austria, Prussia, Russia and, especially, France; all these countries impelled the Ottomans to restore those old “privileges” of the princes reigning in Moldavia and Wallachia. Moreover, the changes in the balance of powers in the South-Eastern Europe and the mutations which occurred at the level of European ideas and mentalities shattered the Romanians from the passivity and resignation that had been their refuge for almost a century and brought them to fight for a change in their destiny.